

A Model for Toponyms in Markazi Province Villages

Zabihallah Komijani Bozcheloei¹, Maryam Sadat Ghiasian²

1.English Language and Linguistics Department, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.
Email: zabikomijan28@yahoo.com

2.Linguistics Department, Payame Noor University, Tehran, Iran. Email: ghiasianm@gmail.com

Article Info

Article Type:
Research Article

Article History:

Received:
16, August, 2024

In Revised Form:
1, October, 2024

Accepted:
15, October, 2024

Published Online:
19, January, 2025

Abstract

In understanding the culture and language of any geographical features, it is very important to examine the toponyms. In this study, it has been tried to investigate and classify the places of names of Markazi province in Iran based on the model of Tenet and Blair (2021), who conducted a survey on the places of Australian national. The placenames studied in this research are the residential placenames in Markazi province including the names of villages based on the official statistics of the National Portal of the Statistical Centre of Iran in 2016. 225 placenames of villages in this province were purposefully selected from among 379 villages based on the factors of linguistic distribution, population density, distance, and existing historical background of the villages. The model of each village is determined approximately based on 7 categories of descriptive, associative, evaluation, occurrent, copied, eponymous and innovative. The findings show that the descriptive category with about 61.08% has the highest percentage and includes 137 placenames. Then, in order, the other categories are placed: the associative category with 47 place names at the limit of 20.85%, the eponymous with 20 cases at about 9.79%, and the occurrent with 18 cases at about 7.84% and the evaluative category with one placename about 0.44%. The categories of copying and invention have been without any placenames.

Keywords:
Ecolinguistics,
Toponymy, Markazi
Province, Iran.

Cite this The Author(s): Komijani Bozcheloei, Z., Ghiasian, M. S.,(2024-2025): A Model for Toponyms in Markazi Province Villages; Journal of Language Researches, No. 2, Vol.15, Serial No. 29, Autumn & Winter - (239-267)- DOI: [10.22059/jolr.2024.380976.666895](https://doi.org/10.22059/jolr.2024.380976.666895).

Publisher: University of Tehran Press.

1. Introduction

To know more about their surroundings, human beings need to name places. Assuming that the choice of name for a place has always been based on criterion, this research examines the motivations for naming villages in Markazi province. To understand the motivations, it is also necessary to research and study the geography, language and ethnicity of that region. Therefore, the present study introduces the motivations and criteria for naming the villages of this province by basing the results of the research conducted on linguistic distribution in Markazi province (Komijani, Ghiasian, and Taheri Ardali, 2022).

Researchers come up with different definitions for placenames, for example, Taraghi Oghaz considers it to be equivalent to "toponym". Toponym is a Greek word composed of two parts: "topo" meaning land and "onim" meaning name (Taraghi Oghar 2002: 139). Asadorian considers the placenames to be those linguistic elements that reflect the ethnographic image of a particular region and reveal the linguistic identity of the primary and secondary inhabitants or other events. As an ancient country, Iran has a rich 'toponymic' heritage." (Asadorian 2017: 52). In a general view, the model of the Iran's toponyms can be examined by considering cultural, historical, religious, geographical, social, scientific, and literary criteria, people, celebrities, epic heroes, and kings in a general category with key and general indexes. Each of these categories is divided into dozens of subcategories or subtypes. The political, cultural, economic, and social developments of each geographical region over time can affect the naming. (Bastani Rad & Mardokhi, 2013: 27)

2. Literature Review

The study of the model of placenames is one of the interdisciplinary topics of linguistics. The scope of its studies and the motivation for naming is a part of the field of sociolinguistics and environmental linguistics based on studies (Ghatreh, Poshtvan & Talebi, 2015). Mencken (cited in Tenet & Blair, 2021) has classified the place of names into eight categories, which are: names of people, ancient places, Native American names, names from foreign languages, mythical names, descriptions of places, geographical features, and imaginary names. Mac Arthur (cited in Tenet & Blair, 2021) in the first edition of the Structure of Geographical Names, introduces the places of names with 5 categories: descriptive, honorary, conventional, supplementary, and unknown. Zelinsky (2002) has also presented 8 categories for the preliminary typology of generic nouns. Each of these categories is divided into different subcategories. In this classification, artificial and natural elements such as satellites, stars, and cultural categories have been mentioned. Like Stuart, Gammeltoft (2005) focused on the motivation for toponyms and presented categories at three levels: the relationship of local names, their characteristics and their functions. Bréelle (2013) developed a specific set of noun place ideas. Tent and Blair studied the toponyms and referred to their functional and spatial values and believed that the toponyms should be understood in terms of typology; In a survey conducted in 2009 and 2014, they presented a model of placenames in the Australian National Names Placement Centre. In Tent & Blair's (2021) revised paper, the structure of their model process was amended again, and amendments were made based on the type of semantic components and categories and some indexes in the original article.

3. Materials and Methods

The placenames studied in this research are the residential placenames in Markazi province including the names of villages based on the official statistics of the National Portal of the Statistical Centre of Iran in 2016. ۲۲۵ placenames of villages in this province were purposefully selected from among 379 villages based on the factors of linguistic distribution, population density, distance, and existing historical background of the villages. The model of each village is determined approximately based on ۷ categories of descriptive, associative, evaluation, occurrent, copied, eponymous and innovative.

4. Discussions and conclusion

The findings show that the descriptive category with about 61.08% has the highest percentage and includes 137 placenames. Then, in order, the other categories are placed: the associative category with 47 place names at the limit of 20.85%, the eponymous with 20 cases at about 9.79%, and the occurrent with 18 cases at about 7.84% and the evaluative category with one placename about 0.44%. The categories of copying and invention have been without any placenames. The study of the names of villages in Markazi province using a systematic methodology based on three stages of identification, documentation, and interpretation has provided a comprehensive insight into the history, structure, and motivations associated with these names. Statistical analysis of the model of placenames in Markazi province shows that the dominant pattern in the naming of these villages is descriptive, which includes more than 61% of the toponyms. By focusing on the geographical, cultural, or historical characteristics of the locality, this category expresses the deep connection of the people of the region with their surroundings.

انگاره‌های جای نام آبادی‌ها در استان مرکزی

ذبیح اله کمیجانی بزچلوبی^۱، مریم غیاثیان^۲

zabikomijan28@yahoo.com

ghiasianm@gmail.com

۱. گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران، رایانامه:

۲. نویسنده مسئول، گروه زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه:

چکیده

اطلاعات مقاله

در شناخت فرهنگ و زبان هر مکان جغرافیایی، بررسی جای‌نام‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. در این پژوهش سعی شده جای‌نام‌های استان مرکزی بر اساس انگاره تنت و بلر (۲۰۲۱) که پیمایشی را درباره جای‌نام‌های ملی استرالیا انجام دادند بررسی و طبقه‌بندی شوند. جای‌نام‌های مورد بررسی، جای‌نام‌های مسکونی در استان مرکزی شامل نام آبادی‌ها بر اساس آمار رسمی درگاه ملی مرکز آمار ایران سال ۱۳۹۵ بوده است. ۲۲۵ جای‌نام آبادی‌های این استان بر اساس عوامل پراکندگی زبانی، تراکم جمعیتی، فاصله و پیشینه تاریخی موجود آبادی‌ها از میان ۳۷۹ آبادی به صورت هدفمند انتخاب شدند. انگاره هر آبادی بر اساس ۷ مقوله توصیفی، پیوندی، ارزیابی، رویداد، نام افراد خاص، رونشت و نوآورانه به صورت تقریبی مشخص شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که مقوله توصیفی با حدود ۶۱٫۰۸ درصد بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است و شامل ۱۳۷ جای‌نام می‌شود. سپس به ترتیب سایر مقولات قرار دارند؛ مقوله پیوندی با ۴۷ جای‌نام در حدود ۲۰٫۸۵ درصد، مقوله نام افراد خاص با ۲۰ جای‌نام در حدود ۹٫۷۹ درصد، مقوله رویداد با ۱۸ جای‌نام در حدود ۷٫۸۴ درصد، مقوله ارزیابی با یک جای‌نام در حدود ۰٫۴۴ درصد، مقولات رونوشت و نوآورانه بدون جای‌نام بوده‌اند.

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۲۶

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۲۴

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۰/۳۰

واژه‌های کلیدی: زبان‌شناسی

زیست‌محیطی، جای‌نام شناسی،

استان مرکزی

استاد: ذبیح اله، کمیجانی بزچلوبی، غیاثیان، مریم؛ (۱۴۰۳): انگاره‌های جای‌نام آبادی‌ها در استان مرکزی: پژوهش‌های زبانی، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان، پیاپی

DOI: 10.22059/jolr.2024.380976.666895.

۲۹- (۲۳۹-۲۶۷).

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

۱. مقدمه

بشر برای شناخت بیش‌تر محیط پیرامون خود نیاز به نام‌گذاری مکان‌ها داشته است. این پژوهش با فرض اینکه انتخاب نام برای یک مکان، همواره از طرف نام‌گذارنده بر اساس ملاک و معیار بوده است به بررسی انگیزه‌های نام‌گذاری آبادی‌های استان مرکزی می‌پردازد؛ برای شناخت انگیزه‌های نام‌گذاری در یک منطقه، به پژوهش و بررسی جغرافیا، زبان و قومیت آن منطقه نیز نیاز است. لذا پژوهش حاضر با مبنا قرار دادن نتایج پژوهش انجام‌شده در مورد پراکندگی زبانی در استان مرکزی (کمپجانی، غیثیان و طاهری اردلی، ۱۴۰۱) به معرفی انگیزه‌ها و ملاک‌های نام‌گذاری آبادی‌های این استان می‌پردازد.

پژوهش‌گران برای جای‌نام‌ها تعاریف متفاوتی می‌آورند برای مثال ترقی اوغاز جای‌نام را معادل «توپونیم» می‌داند. توپونیم واژه‌ای یونانی مرکب از دو بخش «topo» به معنی زمین و «onim» به معنای نام است (ترقی اوغاز، ۱۳۸۱: ۱۳۹) رفاهی با نگاه تاریخی جای‌نام را معادل وجه تسمیه می‌داند و می‌نویسد: نخستین بار که ایرانیان با این علم آشنا شدند، برایش معادل «وجه تسمیه» به کار بردند (رفاهی، ۱۳۸۰: ۱۶) احدیان و بختیاری واژه «جای‌نام‌شناسی» را که اسمی مرکب و اضافه مقلوب نام جای است برگزیده‌اند (احدیان و بختیاری، ۱۳۸۸: ۱۸۱).

آسادوریان جای‌نام‌ها را آن دسته از عناصر زبانی می‌داند که تصویر قوم‌نگاری یک منطقه خاص را منعکس و هویت زبانی ساکنان اولیه و ثانویه یا رخداد‌های دیگر را آشکار می‌کنند. ایران به عنوان یک کشور باستانی از میراث «توپونامیکی» ثروتمندی برخوردار است (آسادوریان^۱ ۲۰۱۷: ۵۲).

در یک نگاه کلی می‌توان انگاره^۲ جای‌نام‌های ایران را با در نظر داشتن معیارهای فرهنگی، تاریخی، دینی، جغرافیای طبیعی، اجتماعی، علمی و ادبی، اشخاص، مشاهیر، قهرمانان حماسی و شاهان در یک دسته‌بندی کلی با شاخص‌های کلیدی و عمومی بررسی کرد. هرکدام از این دسته‌بندی‌ها به ده‌ها زیر دسته یا زیرگونه تقسیم می‌شود. تحولات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی هر منطقه جغرافیایی در طی زمان می‌تواند بر نام‌گذاری‌ها تأثیر بگذارد (باستانی راد و مردوخ، ۱۳۹۲: ۲۷).

استان مرکزی با مساحتی حدود ۲۹ هزار و ۱۲۷ کیلومترمربع کم‌تر از ۱٫۸۲ درصد از کل مساحت کشور را در بر گرفته است. این استان در مسیر راه‌های اصلی غرب و جنوب کشور واقع شده است و با قرار گرفتن بین سه استان مهم اصفهان، قم و تهران از موقعیت ویژه‌ای برخوردار است. ۷۵ درصد از مساحت استان مرکزی را ناهمواری‌ها تشکیل می‌دهند. این اطلاعات بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، برگرفته از سرشماری سال ۱۳۹۵ در مرکز آمار ایران است.

1.A. Assadorian

2. model

در استان مرکزی دو زبان فارسی و ترکی، رواج دارد. زبان فارسی با حدود ۷۸ درصد به عنوان زبان غالب در استان مرکزی است. در این استان مردم به دو زبان فارسی معیار و محلی صحبت می‌کنند. توسط زبانوران^(۱) صحبت می‌شود. منظور از زبان فارسی محلی، زبان فارسی با لهجه آن منطقه است. ترکی با حدود ۱۵ درصد، راجی با حدود ۲ درصد، خلجی با حدود ۰/۴۵ درصد و تاتی جنوبی با حدود ۰/۲۸۷ درصد و سایر زبان‌ها با درصدی کمتر از یک در استان مرکزی رواج زبانورانی دارند (کميجانی؛ غیثیان و طاهری اردلی، ۱۴۰۱: ۲۱۳)

پرداختن به اسامی شهرها و آبادی‌ها از نظر زبان‌شناسی نیز دارای اهمیت بسیاری است و به شناخت گویش‌های رایج در هر منطقه، در دوره تاریخی مشخصی کمک می‌کند. همچنین با توجه به این اسامی همچنین می‌توان تداوم و تأثیر تحول اسامی جغرافیایی مناطق مختلف و یا تداوم آن را، بر گونه‌های زبانی، تغییرات آوایی و نوشتاری، الگوهای مهاجرت، تأثیر گویش و زبان‌های رایج در منطقه را بر نام‌گذاری بررسی کرد (ر.ک. شیخ‌الحکامی، ۱۳۸۷: ۱۸-۱۷). هدف کلی این مقاله رده‌بندی انگاره جای نام آبادی‌های استان مرکزی بر اساس مجموعه‌های اصلی و زیر مجموعه‌های آن در تحقیق پیمایشی جهانی تنت و بلیر (۲۰۲۱) است.

۲. پیشینه پژوهش

بررسی انگاره جای نام‌ها یکی از موضوعات میان‌رشته‌ای زبان‌شناسی است. دامنه مطالعاتی انگاره جای نام‌ها و انگیزه نام‌گذاری، جزئی از حوزه زبان‌شناسی اجتماعی و زبان‌شناسی زیست‌محیطی بر اساس مطالعات (قطره، پشتوان و طالبی ۱۳۹۴) است. منکن^۱ (نقل شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) جای نام‌ها را در هشت مقوله طبقه‌بندی نموده است که عبارت‌اند از: نام اشخاص، مکان‌های قدیمی، نام‌های بومی آمریکا، نام‌هایی از زبان‌های خارجی، نام‌های اسطوره‌ای، توصیف محل‌ها، عوارض جغرافیایی، نام‌های خیالی. مک آرتور^۲ (نقل شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) در اولین ویرایش ساختار نام‌های جغرافیایی، جای نام‌ها را با ۵ مقوله: توصیفی^۳، افتخاری^۴، قراردادی^۵، تکمیلی^۶، ناشناخته^۷ معرفی نموده است. استوارت^۸ (۱۹۵۴) اولین پژوهش‌ها را در رده‌بندی جای نام‌ها بر اساس روش نظام‌مند انجام داد. او روش‌شناسی تطبیقی را با ۹ مقوله برای جای نام‌ها ارائه نمود که عبارت‌اند از: توصیف^۹، کیفیت^{۱۰}، تعیین مالکیت مکان‌ها برای گروهی از اشخاص، مشارکت،

1. Mencken
2. Lewis A. McArthur
3. Descriptive
4. Honorary
5. Arbitrary
6. Complementary
7. Unknown
8. Stewart
9. Describe
10. Qualities

اهداف زمانی مکان‌ها، همراهی آن‌ها با یک مکان، اشخاص، انگیزه محلی از واژه‌ها و تغییرات در نام‌ها. البته لازم به ذکر است که استوارت در اثر دیگری (نقل شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) جدول انگاره جای نام‌ها را با ساختار رده‌شناسی بر اساس مرجع انگاره جای نام‌های جهانی با ۱۰ مقوله اصلی و ۱۹ زیر مقوله‌ها ارائه نموده است. پیارسه^۱ (۱۹۵۵: ۲۰۱) نیز با پیروی از انگاره جای نام‌های استوارت (۱۹۵۴)، علاوه بر ۹ انگاره جای نام‌های استوارت تصورات برگرفته از قصه‌های فرهنگ مردم، تأثیر حماسه‌های محلی و وقایع مهم تاریخی را نیز به انگاره‌های او اضافه کرد. بیکر^۲ و کارمونی^۳ (۱۹۷۵) روش‌شناسی جای نام‌ها را در فرهنگ لغت نام مکان‌های ایندیانا^۴ انتشار دادند. آن‌ها به انگاره جای نام‌های استوارت چهار مقوله جدید اضافه کردند. آگوه^۵ (۱۹۸۸) نیز در حدود ۱۰۰۰ جای نام را در استرالیا بررسی کرد و انگاره‌ای را (جدول ۱) به صورت درصدی ارائه نمود:

جدول ۱-۲ درصد مقولات آگوه (۱۹۸۸) برگرفته از مقاله تنت و بلیر (۲۰۰۹)

ردیف	انگاره جای نام‌ها	درصد
1	بومی	۲۹%
2	اشخاص استرالیایی	۲۸%
3	اشخاص انگلیسی	۸%
4	اشخاص دیگر	۳%
5	توصیفی	۱۳%
6	مکان‌های انگلیسی	۹%
7	مکان‌های دیگر	۳%
8	رویدادها	۴%
9	کشتی‌ها	۲%
10	متفرقه	۱%

اسمیت^۶ (۱۹۹۳) در انگاره جای نام‌ها، مشخصه‌های زبان‌شناختی را با چارچوب اطلاعات نام‌های رسمی هماهنگ نمود. گلاسر^۷ (نقل شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) در تحلیل انواع جای نام‌های عمومی در استرالیا، آن‌ها را به دو بخش نام مکان‌های بومیان استرالیا^۸ و نام مکان‌های انگلیسی - استرالیایی^۹ به صورت توصیفی ارائه نموده است. مارچنت^{۱۰} (نقل شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) برخی از

1. Pearce
2. Baker
3. Carmony
4. Indiana Place Names
5. Algeo
6. Smith
7. Gläser
8. Aboriginal placenames
9. Anglo-Australian placenames
10. Marchant

جای‌نام‌های ساحلی فرانسوی را با جای‌نام‌های ساحلی استرالیایی مقایسه نموده، و برای بررسی انگاره جای‌نام‌ها ۸ مقوله ارائه نموده است. زلینسکی^۱ (۲۰۰۲) نیز برای رده‌شناسی مقدماتی جای‌نام‌های عمومی، ۸ مقوله ارائه نموده است. هر کدام از این مقولات به زیرمجموعه‌های مختلفی تقسیم می‌شوند. در این تقسیم‌بندی به عناصر مصنوعی و طبیعی مانند ماهواره‌ها، ستاره‌ها و مقوله‌های فرهنگی اشاره نموده است. گاسکو^۲ (نقل‌شده در تنت و بلیر، ۲۰۲۱) روشی را برای مرتب کردن و شماره‌گذاری جای‌نام‌های جنوب دکاتا برای چهار سطح ارائه نمود که عبارت‌اند از: سطح اول دانش و آگاهی درباره خاستگاه جای‌نام‌ها، سطح دوم انگیزه انتخابی جای‌نام‌ها، سطح سوم منبع جای‌نام‌ها از مکان‌های جغرافیایی تا استعاره‌ها و سطح چهارم جای‌نام‌های زبان‌ها است. رنیک^۳ (۲۰۰۵) نیز انگاره جای‌نام‌ها را به ۸ مقوله اصلی: نام‌های شخصی، نام‌های برگرفته از مکان‌های دیگر، نام‌های محلی یا توصیفی، رویداد تاریخی، نام‌های ذهنی، نام‌های اشتباه، نام‌های بیش‌تر از یک منبع، نام‌های غیر اشتقاقی طبقه‌بندی نموده است. گاملتوفت^۴ (۲۰۰۵) مانند استورات بر انگیزه نام‌گذاری جای‌نام‌ها تمرکز داشت و مقوله‌ها را در سه سطح ارتباط نام‌های محلی، ویژگی نام‌های محلی و کاربرد نام‌های محلی، ارائه داد. بریل^۵ (۲۰۱۳) مجموعه خاصی از انگاره جای‌نام‌ها را توسعه داد. تنت^۶ و بلر^۷ (۲۰۱۴) مطالعاتی در باب انگیزه انتخاب جای‌نام‌ها انجام داده‌اند و جای‌نام‌ها را بر اساس رده و نقش آنها دسته‌بندی کرده‌اند. تنت و بلیر در مطالعات جای‌نام‌ها به ارزش کاربردی و مکانی آن‌ها پرداختند و معتقد بودند که باید جای‌نام‌ها بر اساس رده‌شناسی قابل درک باشند. آنها در پیمایشی که در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۴ صورت گرفت انگاره جای‌نام‌ها را در مرکز بررسی جای‌نام‌های ملی استرالیا ارائه داده‌اند. در مقاله اصلاحیه تنت و بلیر (۲۰۲۱) دوباره ساختار فرایند انگاره جای‌نام‌ها بازنگری شد و بر اساس نوع مقولات و مؤلفه‌های معنایی و برخی از شاخص‌ها در مقاله اصلی اصلاحاتی صورت گرفت.

۳. مبانی نظری

با توجه به انگاره و رده‌بندی جای‌نام‌ها توسط تنت و بلیر (۲۰۲۱) در مرکز بررسی جای‌نام‌های ملی استرالیا، بر اساس تمرکز بر روی سازوکار نام‌گذاری که شامل نام‌گذاران و انگیزه آنهاست، جای‌نام‌ها عبارتی اسمی با دو بخش است که بخش نخست آن اسم خاص و بخش دوم آن اسم عام است. اسم عام مربوط به مشخصات جغرافیایی و مانند نام خانوادگی است که برای تعدادی از

1. Zelinsky
2. Gasque
3. Rennick
4. Gammeltoft
5. Bréelle
6. Tent
7. Blair

جای نام‌ها استفاده می‌شود. بخش اسم خاص آن یک قسمت از جای نام‌ها و یک نام بی‌نظیر است که مشخصه‌های خاص را در آن جای نام‌ها با کمترین شباهت توصیف می‌کند. پیمایش جای نام‌های ملی در استرالیا بر اساس سه مرحله کلیدی ثبت، مستندسازی و تفسیر است. منظور از ثبت یک جای نام، تعیین شکل زبانی، نوع مکان جغرافیایی^۱ (آبادی، دشت، مزرعه و...) (۲) و موقعیت جغرافیایی (طول و عرض جغرافیایی) آن است. این روش برای نظرسنجی در جهت یافتن اطلاعات تاریخی و فرهنگی تلاش می‌کند. به طور مثال از ما می‌خواهد که «داستان» جای نام را مشخص کنیم. یک شرح حال از آن جای نام بنویسیم و به سؤالات مرتبط با منشأ آن مانند چرا، چگونه، کجا و کی پاسخ دهیم؛ بنابراین، جدول تفسیر در پایگاه داده، اسناد جمع‌آوری شده را برای نیل به نتیجه نشان می‌دهد. در برخی موارد ممکن اسناد موجود برای یک جای نام، چیزی در مورد دلیل آن به ما نگوید. اطلاعات ممکن است فقط مربوط به برخی سؤالات پرسشی باشد.

تنت و بلیر (۲۰۱۴) مطالعات جای نام‌ها را به صورت علمی با پاسخ به سؤالات پرسشی آغاز کردند. این پرسش‌ها عبارت بودند از آن مکان چیست؟ کجاست؟ چه کسی آن را نامگذاری کرده است؟ چه موقع نامگذاری کرده است؟ چرا به این نام نامگذاری کرده است؟ اولین اهداف پژوهش تنت و بلیر انگیزه و سازوکار^۲ فرایند نامگذاری است. جای نام‌ها باید با این مقوله‌ها و مکان‌هایی که در آنجا قرار دارد، تناسب داشته باشد. تطابق با قومیت، فرهنگ، تمدن و زبان از اهداف مهم، در نامگذاری مکان‌های بزرگ و مهم است. لذا در آخرین پژوهش تنت و بلر (۲۰۲۱) در مرحله تفسیر و رده‌شناسی جای نام‌ها حذف و تعدیل‌هایی در انگاره‌های قبلی این دو محقق صورت گرفت. آنها سه گام اصلی زیر را در این مسیر پیشنهاد دادند: گام اول، علت اصلی نامگذاری جای نام‌ها، «ایجاد تمایز» است. نامگذاری ابزاری است برای متمایز کردن مکان‌ها از یکدیگر، هم از نظر زبانی و هم از نظر مفهومی. وقتی مکانی نامگذاری می‌شود، از یک فضای بی‌نام به مکانی مشخص تبدیل می‌گردد که قابل شناسایی و تعریف است. این تمایز، هویت مکان را شکل می‌دهد و امکان ارتباط، شناسایی و تمایز آن را از سایر مکان‌ها فراهم می‌کند. گام دوم: تحلیل انگیزه‌ها و نیت در نامگذاری است. این هدف به بررسی دلایل پشت انتخاب یک نام می‌پردازد. پرسش‌هایی از این دست مطرح می‌شود: آیا هدف از نامگذاری، بزرگداشت شخص یا رویدادی خاص بوده است؟ آیا ویژگی‌های جغرافیایی یا طبیعی مکان در نامگذاری نقش داشته‌اند؟ یا اینکه احساسات، باورها و نگرش‌های نام‌گذار بر انتخاب نام تأثیرگذار بوده‌اند؟ این بخش بر نیت و قصد افراد یا جوامعی که نامگذاری را انجام داده‌اند تمرکز دارد. گام سوم نیز بیان

1. Feature type
2. mechanism

یا همان صورت زبانی نیت است: واژه یا عبارتی توصیفی است؟ نام فرد برجسته‌ای است که روی یک محل جغرافیایی گذاشته شده است؟ یا اینکه نامی تازه است که متناسب محل جغرافیایی ضرب شده است. تنت و بلر (۲۰۲۱) شش مؤلفه معنایی زیر (جدول ۳-۲) به صورت ابتکاری و شهودی ارائه کردند که پایه‌ای برای ارائه انگاره رده‌شناسی جای‌نام‌های آنها (تنت و بلر، ۲۰۲۱) با ۷ مقوله (جدول ۳-۳) شد.

جدول ۳-۲ مؤلفه معنایی و تعاریفشان برگرفته از مقاله تنت و بلیر (۲۰۲۱)

تعاریف مؤلفه معنایی	اجزای معنایی
انعکاس نشانی ویژه از یک مشخصه یا محیط پیرامون آن	توصیفی ^۱
انعکاسی پاسخی خود انگاشتی به وسیله نام گذاران آن مشخصه	عاطفی ^۲
افتخار کردن به یک شخص یا یک رویداد یا یک حادثه مهم	بزرگداشت، یادبودی ^۳
نشان ویژه از خود مشخصه‌ها، به‌جای محیط یا درون خودش	ذاتی، طبیعی ^۴
کاربرد دوباره یک نام موجود	نام وار ^۵
کاربرد دوباره یک نام مکان موجود	جای نامی ^۶

اصلاحیه انگاره جای‌نام‌ها توسط تنت و بلیر به تقویت شناسایی نام‌ها، تغییرات و فرایند نام‌گذاری کمک فراوانی نموده است. رده‌شناسی جای‌نام‌های اصلاحیه (تنت و بلیر ۲۰۲۱) بر روی مقولات انگیزه/ سازوکار زیر تمرکز دارند:

- ۱- توصیفی (استفاده از یک نام که دلالت بر مشخصه ذاتی یک ویژگی می‌کند).
  - ۲- مشارکتی، پیوندی (استفاده از نامی که تداعی گرا یک ویژگی یا بافت موقعیتی آن باشد).
  - ۳- ارزیابی (استفاده از نامی که واکنش احساسی نام‌گذار را منعکس می‌کند).
  - ۴- رویداد (استفاده از نامی که رویداد، مناسبت یا تاریخ را در زمان نام‌گذاری نشان می‌دهد).
  - ۵- رونوشت (رونوشت برداری از نام یک مکان جغرافیایی یا از زبان دیگر).
  - ۶- نام افراد خاص (استفاده از اسامی خاص یا عناوین اشخاص برای مکان‌های جغرافیایی).
  - ۷- نوآورانه (معرفی یک جای‌نام با شکل زبانی جدید).
- در پژوهش حاضر، تجزیه و تحلیل انگاره جای‌نام‌های آبادی‌های استان مرکزی، بر اساس رده‌شناسی جدول ۳-۲ انجام شده است:

- 1.[+DESCRIPTIVE]
- 2.[+EMOTIVE]
- 3.[+COMMEMORATIVE]
- 4.[+INHERENT]
- 5.[+ONOMASTIC]
- 6.[+TOPONYMIC]

جدول ۳-۳. رده‌شناسی جای‌نام‌های اصلاح‌شده (برگرفته از تنت و بلیر ۲۰۲۱)

انواع جای نام‌ها	توضیحات
1- توصیفی ^۱	۱. استفاده از یک ویژگی که مشخصه ذاتی نام را نشان دهد
1.1- مکان نگاری	۱.۱ نمایانگر ظاهر فیزیکی یک ویژگی به صورت تحت‌اللفظی یا استعاری
1.2- رابطه‌ای	۱.۲ نشان دهنده رابطه بین یک ویژگی و ویژگی‌های نزدیک به آن، از بعد زمان و مکان
1.3- عملکردی	۱.۳ نشان دهنده عملکرد یک ویژگی
1.4- کاربردی	۱.۴ نشان دهنده نقش یک ویژگی
2- مشارکتی، پیوندی ^۲	۲. استفاده از نامی که نشان دهنده ویژگی مرتبط با زمینه آن باشد
2.1- محیط	۲.۱ بیانگر یک ویژگی در محیط طبیعی یا محلی که نام با آن مرتبط است.
2.2- حرفه / فعالیت	۲.۲ نشان دهنده یک شغل یا فعالیت معمولی مرتبط با ویژگی
2.3- ساختار	۲.۳ نشان دهنده یک ساختار مرتبط با ویژگی نام
3- ارزیابی ^۳	۳. استفاده از نامی که واکنش احساسی نام‌گذار را منعکس می‌کند.
3.1- تحسین برانگیز	۳.۱ بازتاب‌اترغیف پاسخ مثبت به ویژگی
3.2- محکوم‌کننده	۳.۲ انعکاس‌اترغیف پاسخ منفی به ویژگی
4- رویداد ^۴	۴. استفاده از نامی که یک رویداد، مناسبت یا تاریخ نامگذاری را نشان می‌دهد.
4.1- حادثه	۴.۱ ضبط یک رویداد یا حادثه که منجر به نامگذاری ویژگی شده باشد.
4.2- مناسبت	۴.۲ تشخیص زمان یا تاریخی که موجب نامگذاری شده باشد
5- رونوشت ^۵	۵. کپی کردن فرم نام از مکان یا از زبان دیگر
5.1- مکان	۵.۱ استفاده از نام یک ویژگی از مکان دیگر
5.2- زبانی	۵.۲ استفاده از شکل نام یک ویژگی از زبان دیگر
6- نام‌گذارنده ^۶	۶. استفاده از نام یک شخص یا موجود، با عنوان مناسب
6.1- انسان	۶.۱ استفاده از نام یک شخص یا گروهی از افراد.
6.1.1- نام دار	۶.۱.۱ استفاده از نام خود نام‌گذار
6.1.2- شخص برجسته	۶.۱.۲ استفاده از نام یک شخص برجسته، حامی، عالی مقام، نجیب، سیاستمدار و غیره
6.1.3- همکار	۶.۱.۳ استفاده از نام یکی از اعضای هیئت‌اعزامی یا نظرسنجی در کشف آن یا نامگذاری یک گروه
6.1.4- عضو خانواده یا دوست	۶.۱.۴ استفاده از نام یکی از اعضای خانواده یا دوست نام‌گذار
6.1.5- شخص مرتبط	۶.۱.۵ استفاده از نام شخص یا گروه، برای مثال، بیناگذار، سازنده، مالک یا ساکن محلی
6.2- موجود، جاندار دیگر	۶.۲ استفاده از نام مناسب موجودی جاندار غیر انسان
6.3- موجود غیر متحرک	۶.۳ استفاده از نام خاص موجودی غیر جاندار
6.3.1- موجود انتزاعی	۶.۳.۱ استفاده از نام مناسب، موجود یا مفهوم قابل توجه، مانند یک نبرد، یک انجمن سیاسی یا مقوله انتزاعی دیگر
6.3.2- موجود ملموس	۶.۳.۲ استفاده از نام موجودی مانند کشتی یا قطار
6.3.3- کشتی اعزامی	۶.۳.۳ استفاده از نام کشتی درگیر در "کشف" یا نام‌گذاری
6.6.4- موجود اهبی و اسطوره‌ای	۶.۶.۴ استفاده از نام یک شخصیت یا مکان برگرفته از ادبیات یا اساطیر
7- نوآوری ^۷	۷. معرفی یک نام با شکل زبانی جدید
7.1- طنز	۷.۱ استفاده از زبان به قصد طنز برای ایجاد یک نام جدید
7.2- مناسب	۷.۲ ایجاد شکل زبانی جدید یا وارد کردن واژه‌ای از زبان دیگر برای تولید یک مضمون یا معنای مناسب

مرکز بررسی جای‌نام‌های ملی استرالیا بر اساس تعاریف، اسناد و انواع مشخصه‌ها برای انجام پژوهش اصلی به طور مستقیم با اطلاعات فرهنگی و تاریخی آن اسناد و مشخصات ارتباط دارد. این اطلاعات از اسناد و داده‌های میدانی ثبت شده است. در جای‌نام‌ها تأکید بر نوشتن زندگی‌نامه، ارجاع نام‌ها، پاسخ به سؤالات پرسشی بر اساس داستان‌هایی است که به هویت

تاریخی آنها اشاره دارد. از مهم‌ترین خصوصیات این روش، کاربرد روش‌شناسی با سؤالات کوتاه، تفسیر شفاهی سؤالات برای چند جای نام، جای نام‌شناسی مشخصات و توضیحات مختصر است.

۴. روش‌شناسی

این پژوهش با توجه به روش‌های زبان‌شناسی تاریخی به تحلیل ساختار جای نام آبادی‌های استان مرکزی پرداخته است. از دیدگاه نظری در حوزه نام‌شناسی قرار می‌گیرد و روش‌شناسی آن بر اساس انگاره‌های مرکز جای نام‌های ملی استرالیا است. نام‌شناسی، دانشی میان‌رشته‌ای است که به مطالعه اسامی خاص می‌پردازد، این اسامی از زمان‌ها، زبان‌ها و جغرافیاهای گوناگون است و انواعی دارد. منابع مطالعاتی این دانش اسامی موجود در جامعه و همچنین اسامی موجود در منابع مکتوب و اشیا هستند. در واقع هر چیزی نامی دارد و هر نام می‌تواند مورد پژوهش قرار گیرد (شیخ‌الحکامی و رضوان ۱۳۹۸: ۱۶۱-۱۶۲).

داده‌های اولیه با کمک منابع کتابخانه‌ای گردآوری شده است. جای نام‌های مورد بررسی، جای نام‌های مسکونی در استان مرکزی شامل نام آبادی‌ها بر اساس آمار رسمی درگاه ملی مرکز آمار ایران سال ۱۳۹۵ است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری برگرفته از سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، استان مرکزی دارای ۱۲ شهرستان، ۲۳ بخش، ۳۴ شهر، ۶۶ دهستان است و ۱۳۹۴ آبادی دارای سکنه و ۴۶ آبادی خالی از سکنه است. مرکز این استان شهر اراک است و سایر شهرستان‌های این استان عبارت‌اند از: محلات، ساوه، تفرش، خمین، فراهان، دیلجان، شازند، آشتیان، کمیجان، زرنديه و خنداب. بالاترین درصد جمعیت، در شهرستان اراک و کمترین جمعیت در شهرستان آشتیان ساکن هستند و همچنین بالاترین تراکم جمعیت استان مربوط به دو شهر صنعتی استان، یعنی اراک و ساوه است. دست‌یابی به آوانگاری این جای نام‌ها به یاری بررسی‌های میدانی، شفاهی، اطلاعات رسمی در پایگاه نام‌های جغرافیایی سازمان نقشه‌برداری و در برخی موارد نیز بر اساس ارتباط تلفنی با اهالی روستاها بوده است. برای انجام پژوهش مذکور، ابتدا فهرست تمامی آبادی‌های استان مرکزی در قالب فایل اکسل به تفکیک هر شهرستان، بخش و دهستان از وبگاه مرکز ملی آمار ایران (۱۳۹۵) بارگیری شد. سپس علاوه بر نام فارسی آبادی‌ها، اسامی رسمی آنها با خط لاتین و تلفظ محلی آنها به صورت واج‌نویسی مختصر و بر اساس اصول ترانویسی آذربان در دو ستون مجزا^۱ وارد فایل اکسل شد. این فایل اکسل جهت بررسی میدانی جای نام‌ها، با روش میدانی و ابزار مصاحبه ضبط و گردآوری شده است. یافتن تلفظ محلی^۲ هر یک از آبادی‌ها، کمک شایانی به بررسی نوع زبان‌های محلی می‌کند و اصطلاح علمی آن جای نام‌شناسی یا توپونیمی است (سبزیپور، ۱۳۹۶).

1. <http://iranatlas.net>

2. local pronunciation

اصول ترانویسی توسط آنونبی^۱ برای ثبت دقیق داده‌های پرسش‌نامه در تارنمای اطلس زبان‌های ایران (آزیران) ارائه شده است.^۲ یکی از الزامات مهم اجرای دقیق و منسجم این پژوهش، استفاده از اصول ترانویسی است. منظور از صورت لاتین، همان تلفظ رسمی آبادی است که در اخبار و سخنرانی‌های رسمی تلفظ می‌شود. در نگارش صورت لاتین از اصول واج‌نویسی زبان فارسی و همزمان از اصول خط فارسی بهره گرفته شده است و در ترانویسی اسامی محلی، صرفاً از اصول واج‌شناختی زبان مدنظر استفاده شده است. همان‌طور که گفته شد بخشی از داده‌های پژوهش، به صورت روش تحقیق کتابخانه‌ای از مرکز آمار ایران تهیه شده است. بخش دوم جمع‌آوری داده‌ها، با روش گردآوری میدانی، یعنی مشاهده و ضبط داده‌ها انجام شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها درباره نام محلی هر آبادی از افراد بومی یا علاقه‌مندان به مباحث زبانی، یا کارمندان شاغل در استانداری، بخشداری و یا شوراهای روستایی و همچنین دست‌فروشان که پیوسته در بین آبادی‌ها در رفت و آمد و داد و ستد بوده‌اند، پرسش شده است. روش تحلیل داده‌ها توصیفی تحلیلی است که بر اساس سه (پودمان^۳ زیر انجام می‌شود:

۱. ثبت

۲. مستندات

۳. تفسیر

فرایند اجرایی پودمان‌های ذکرشده در بررسی جای‌نام‌های آبادی‌های استان مرکزی:

۱. **شناسایی:** برای شناسایی صحیح و بدون ابهام مرجع نام هر مکان، سه عامل باید تعیین شود: شکل زبانی، نوع ویژگی مکان و مشخصات جغرافیایی مکان (طول و عرض جغرافیایی). برای نمونه مرحله شناسایی در مثال زیر آورده شده است:

۱-۱ شکل زبانی [Rudbārān] رود باران؛

۲-۱ نوع مکان‌های جغرافیایی [آبادی]؛

۳-۱ مشخصات جغرافیایی مکان (طول و عرض جغرافیایی) [«49.93778 / 33.92178»]

این اطلاعات به عنوان داده‌های پایه و بسنده، در پایگاه داده‌ها برای تعریف نام مکان ثبت می‌شود. یک شکل زبانی ممکن است برای مکان‌های متفاوت. به عنوان مثال، شهر پرت در اسکاتلند، شهر پرت در استرالیا یا نوع ویژگی متفاوت (رز خلیج به عنوان یک حومه در بندر سیدنی، خلیج رز به عنوان یک خلیج در بندر سیدنی) وجود داشته باشد. (بلیر ۲۰۱۷: ۲) اگر اطلاعات دیگری، مانند شماره شناسایی، نام منطقه محلی، محله و سایر توضیحات مربوط به آن وجود داشته باشد نیز در اکسل ثبت می‌شود. این سه مشخصه به ترتیب در زیر توضیح داده می‌شود:

1. Anonby

2. www.carlton.ca/iran/transcription

3. module

۱-۱. شکل زبانی

مانند همه واژه‌نامه‌ها، شکل نوشتاری، به جای گفتاری، به عنوان داده اولیه در نظر گرفته می‌شود. سابقه تاریخی جای نام آبادی به صورت مکتوب ثبت می‌شود اما به طور کلی کار میدانی، برای گردآوری مؤثر داده‌های تلفظی دشوار است و انواع تلفظ در مناسب‌ترین شکل نوشتاری وارد اکسل می‌شوند.

۱-۲. نوع مکان جغرافیایی

مکان‌های جغرافیایی و اصطلاحات مربوط به آنها در استرالیا، در نهایت به ۲۲۵ جای نام دسته بندی شده‌اند که شامل مکان‌های جغرافیایی و شهری هستند و برخی از آنها به دلیل اهمیت تاریخی‌شان در جای نام‌ها آورده شده‌اند (مانند ایستگاه راه‌آهن، اداره پست، چشمه، کوه، رود و اراضی روستایی). بسیاری از این نام‌ها به عنوان اسم جنس^۱ در یک جای نام عمل می‌کنند؛ برای نمونه می‌توان به این دو مورد اشاره کرد که در جای نام‌های تپه قرمز و سفیدکوه به ترتیب تپه و کوه اسم جنس به شمار می‌روند (Red Hill, Mount White). نام‌های بسیط (شامل یک تکواژ آزاد) در زبان فارسی دری، همچون نام‌های ایرانی باستان و ایرانی میانه غربی دو منشأ دارند؛ یا اصلاً نام هستند یا ماده‌های فعل هستند که به عنوان نام به کار می‌روند (ابوالقاسمی، ۱۳۸۳:۳۰۴ و ۳۳۷). از سوی دیگر برخی توصیف‌گرها، عمومی، بسیار تخصصی یا منطقه‌ای هستند. برخی از اصطلاحات در استان مرکزی به عنوان عنصر عمومی در یک نام و یا به عنوان عنصر خاص استفاده می‌شود. توصیف‌گر شناسایی شده برای ویژگی‌ها و تعریف هر اصطلاح شامل آن نیز می‌شوند.

۱-۳. مشخصات جغرافیایی مکان

مختصات هر جای نام به صورت طول و عرض جغرافیایی (تصویر ۴-۱) در دو ستون اکسل برای نشان دادن نقاط مورد مطالعه درج شده است که این نقاط از مراکز رسمی نقشه‌برداری کشور تهیه شده است. دسترسی به مختصات جغرافیایی هر آبادی در این فایل و جهت مکان‌یابی آبادی‌ها در روی نقشه اطلس، از بانک نقشه‌های روستانی شبکه روستایی ایران (روستانت^۲) استفاده شد و مختصات دستی وارد فایل اکسل شد (ر.ک. کميجانی، غیثیان و طاهری اردلی، ۱۴۰۱).

1. generic noun
2. www.map.roostanet.com

نام	نام	نام	local_pronunciation	latitude	longitude	coordinates_sour
dehestan_Per:dehestan_ror settlement_Persian	dehestan_roman_2011	settlement_roman_2011	settlement_roman_2011			
امان آباد	Amān Ābād	امان آباد	Amān Ābād	34.00753563	49.91507507	ncc.gov.ir
امان آباد	Amān Ābād	انجدان	Anjedān	33.98259412	50.03475806	ncc.gov.ir
امان آباد	Amān Ābād	حسن آباد	Hasan Ābād	33.87477076	49.89557857	ncc.gov.ir
امان آباد	Amān Ābād	رودباران	Rudbārān	33.92177933	49.93778333	bahebab.ir
امان آباد	Amān Ābād	زالو	***	33.853701114	49.942002004	google.com/maps
امان آباد	Amān Ābād	ساق	Sāq	34.10781933	49.54551533	bahebab.ir
امان آباد	Amān Ābād	کاروانسرا	Kārvānsarā	33.95798267	49.99254867	bahebab.ir
امان آباد	Amān Ābād	گیلی	Gili	33.89905267	49.88670567	bahebab.ir

تصویر ۴-۱: مختصات جغرافیایی اکسل آماری ۱۳۹۵ در استان مرکزی (منبع: نگارندگان)

جهت مشخص شدن نقاط استان مرکزی به وسیله طول و عرض جغرافیایی ابتدا مرز استان مرکزی با نرم‌افزار QGIS با نسخه ۳,۲۴ به صورت غیر برخط طراحی و از تمام نقاط آبادی‌های موجود در فایل اکسل که دارای طول و عرض جغرافیایی بودند، حدود ۲۲۵ نقطه انتخاب شد. جای‌نام‌های مذکور بر اساس عوامل پراکندگی زبانی، تراکم جمعیتی، فاصله آبادی‌ها و پیشینه تاریخی آبادی‌ها انتخاب شدند. در انتخاب آبادی‌ها این مراحل طی شد: از ۱۳۹۴ آبادی استان مرکزی در حدود ۳۷۹ آبادی با ترکیب اسم یا صفت + آباد و ۳۷ آبادی با ترکیب مزرعه + اسم با صفت بودند که از دامنه جامعه آماری حذف شدند. از هر شهرستان چند نقطه دور و چند نقطه نزدیک با توجه به فاصله هر آبادی تا آن شهرستان و همچنین با در نظر گرفتن تنوع زبانی و جمعیتی (ر.ک. کمیجانی، غیثیان و طاهری اردلی: ۱۴۰۱)، در نهایت ۲۲۵ آبادی انتخاب شد.

۲. مستندات

اطلاعات مربوط به تاریخچه نام مکان و استفاده از آن به طور معمول در منابعی که داده‌ها را ارائه می‌دهند، یافت می‌شود؛ بنابراین، هدف اصلی پژوهش یافتن اطلاعات تاریخی و فرهنگی است. برای شناخت بهتر محیط می‌توانیم در صورت وجود صورت تاریخی داستان‌های موجود از هر جای‌نام مکان را بر اساس شواهد موجود در منابع تفسیر کنیم. انواع مختلفی از اسناد در پایگاه داده ثبت می‌شوند که عبارت‌اند از: کتاب، فرهنگ لغات، مجله، روزنامه، نسخه‌های خطی (از جمله خاطرات و مکاتبات؛ نسخه‌های الکترونیکی و ...)، وبگاه‌ها، نقشه‌ها، مصنوعات (شامل پلاک‌ها، علائم، بناهای تاریخی، اشیاء و صنایع دستی)، داده‌های شفاهی (شامل مصاحبه‌های ضبط‌شده در پروژه‌های انجام‌شده و اطلاعات تاریخ شفاهی)، نقل قول‌های متعدد. این مستندات برای هر یک از جای‌نام‌ها جمع‌آوری می‌شود تا امکان تحلیل یک نام مناسب فراهم شود.

۳. تفسیر

پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا با استفاده از مستندات ثبت‌شده برای هر جای‌نام آبادی‌ها و شرح حال آن نام، به سؤالات پرسشی مرتبط با منشأ آن جای‌نام پاسخ دهد. پنج سؤال زیر (بر اساس خود ویژگی به جای‌نام) عبارت‌اند از:

۱. چه نوع مکان جغرافیایی است؟

۲. کجاست؟

۳. چه کسی آن مکان را نام‌گذاری کرده است؟

۴. چه زمانی نام‌گذاری انجام شده است؟

۵. چرا این نام را گذاشته‌اند؟

شواهد و مستندات مربوط معمولاً پاسخی به همه یا حتی بیشتر سؤالات نمی‌دهد؛ بنابراین، تفسیر داده‌شده ممکن است ناقص باشد. علاوه بر این، اسناد ممکن است داستان‌های چندگانه متناقضی را در مورد منشأ نام مکان نشان دهند و بنابراین فرضیه‌های گوناگونی طرح شود؛ بنابراین، پاسخ به سؤالات «چه» و «کجا» در پایگاه داده‌ها در مدخل مربوط به هر جای‌نام ثبت شده است. اطلاعات موجود درباره کسی که نام‌گذاری را انجام داده است و تاریخ نام‌گذاری نیز در همان مدخل نوشته می‌شود. دشوارترین کار پاسخ به سؤال چرایی و انگیزه انتخاب نام است و چنانچه اطلاعاتی چون سازوکار و انگیزه نام‌گذاری موجود نباشد بر اساس رده‌شناسی پیشنهادی بلیرو نت (۲۰۲۱) که در جدول ۳-۳ به تفصیل ارائه شد، هر جای‌نام در هفت مقوله انگیزه/سازوکار قرار داده می‌شود. تصمیم‌گیری در مورد وضعیت هر مقوله به عوامل مختلفی بستگی دارد که شامل تعداد اسناد پشتیبان، تاریخ آن اسناد و قضاوت نام‌شناس در مورد قابلیت اطمینان منبع هستند.

۴. یافته‌ها و تحلیل داده‌ها

به عنوان نمونه برای نشان دادن روند کار و تحلیل جای‌نام‌های استخراج‌شده آبادی‌ها در استان مرکزی، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آبادی آغذی گنگ /Aghzei ganag/ یکی از آبادی‌های توابع بخش مرکزی شهرستان زرننده است که کوهستانی و دره‌ای است. نام این آبادی از دو واژه ترکی، آغذی به معنای دهانش و واژه گنگ به معنای باز درست شده است؛ یعنی دهانش باز است. این نام حالت توصیفی دارد زیرا این آبادی به دلیل قرار گرفتن در کنار دره‌ای که دهانه این دره به دهان باز تشبیه شده، آغذی گنگ نام‌گذاری شده است.

نخجیروان /Nakhjeirvān/ آبادی در دهستان باقرآباد، بخش مرکزی شهرستان محلات استان مرکزی است. این اسم مرکب، از دو بخش نخجیر به معنای شکار و پسوند -ān اسم مکان ساز درست شده است. این آبادی در ابتدای آب گرم محلات، در دامنه کوه و در حاشیه رودهای قم و لعل بار قرار دارد و چون شکارها از سمت کوه به این قسمت می‌آمده‌اند، بدین شکل توصیفی، نام‌گذاری شده است.

سقانلیق /Soghānlugh/ آبادی از توابع دهستان نور علی بیگ، بخش مرکزی شهرستان ساوه و در حاشیه شهر ساوه واقع در استان مرکزی است. این اسم مرکب توصیفی است و از دو

واژه سقان در زبان ترکی به معنای پیاز و- لبق - تغییر یافته تکواژ لیگ - پسوند اسم مکان ساز ساخته شده است. این آبادی در قدیم به مزرعه کشت پیاز معروف بوده است.

دره سبز /Darr-e sabz/ آبادی از توابع دهستان اسفندان بخش مرکزی شهرستان کمبوجان واقع در استان مرکزی است. اسمی که اهالی آبادی از دیرباز بر آن گذاشته‌اند، قورت دلیگه /Ghurt daligeh/ است که از دو واژه تشکیل شده است. قورت در زبان ترکی به معنای گرگ و دلیگه از دو تکواژ دلیگ - به معنای سوراخ گرگ - و -ه نسبت ساخته شده است، چون این آبادی در میان تپه‌ها قرار داشته لذا با عنوان سوراخ گرگ نام‌گذاری شده بود. بعدها نام فارسی آبادی به دره گرگ و سپس نام رسمی آن توسط وزارت کشور به دره سبز تبدیل شده است.

غینرجه /Gheinarjeh/ یک آبادی واقع در بخش مرکزی شهرستان خنداب از توابع استان مرکزی است. این آبادی در بالای تپه‌ای واقع است. زبان محلی مردم این آبادی ترکی است. این آبادی بر اساس مقوله توصیفی نام‌گذاری شده است. نام این آبادی از واژه غینر که فعل گذشته ساده در زبان ترکی و از مصدر غینامق به معنای جوشیدن است. این آبادی از لحاظ خصوصیات عارضه‌نگاری^۱، در پایین‌ترین قسمت نسبت به تپه‌ها و کوه‌های اطرافش با نام‌های رازگردان، لنجاب و قلیچ تپه قرار گرفته است؛ بنابراین، در نقاط مختلف آبادی مثکشکول و آق گل، بدون هیچ‌گونه دخالت انسان، آب از زمین می‌جوشد.

قوشه‌خانی /Ghoshe khāni/ آبادی شهرستان تفرش است که مردم آن به زبان ترکی صحبت می‌کنند و نام این آبادی هم ترکی است. این جای‌نام ترکیبی از دو واژه قوشه و خانی است. در زبان ترکی قوشا یعنی جفت و در کنار هم است. خانی هم از ترکیب خانه و -ی نسبت تشکیل شده است. قوشه‌خانی در ترکی به خانه‌های جفت و در یک ردیف، کنار هم گفته می‌شود. نظر دیگر در نام‌گذاری این جای‌نام، وجود لانه یا خانه گنجشک است. واژه قوش در زبان ترکی به معنای گنجشک است. به نظر می‌رسد معنای اولی بیشتر با تلفظ محلی جای‌نام همخوانی دارد؛ زیرا آبادی در دامنه کوه قرار گرفته و خانه‌های آن در یک ردیف و جفت هم ساخته شده‌اند.

رباط آعاج /Robāt Aghaj/ این آبادی واقع در بخش مرکزی شهرستان خمین، از دو واژه تشکیل شده است. در زمان‌های گذشته به کاروانسرا و محل استراحت مسافران رباط گفته می‌شد. واژه آعاج یک واژه به زبان ترکی و به معنای درخت است. رباط آعاج به کاروانسرای که از درخت ساخته شده است اطلاق می‌شد. در این آبادی نشانه‌هایی از کاروانسرا وجود دارد.

کوشکک /Kushkak/ یکی از آبادی‌های بخش مرکزی شهرستان آشتیان است. کوشکک از دو بخش کوشک و پسوند-ک تصغیرتشکیل شده و کوشکک به معنای کاخ و قلعه کوچک

است. علت نام‌گذاری آن وجود کوشکی در این آبادی است. از این نمونه جای‌نام‌ها در سایر مناطق ایران هم استفاده شده است.

ساری‌قاش /Sarighāsh/ آبادی در شهرستان ساوه بخش نوبران، با مردمی به زبان ترکی است. در زبان ترکی، ساری به معنای رنگ زرد و قاش به معنای ابرو است. این واژه اسم مرکب و اضافه توصیفی است، نمونه‌های دیگری از جای‌نام‌های با این ساختار در این مناطق وجود دارند. مثل قزل قاش، تیمور قاش، گزل دره.

قلیچ‌تپه /Ghelich tappeh/ آبادی از بخش مرکزی شهرستان خنداب و زبان محلی آن لکی است. این جای‌نام از دو واژه تشکیل شده است. واژه اول قلیچ که در زبان محلی لکی و ترکی به شمشیر گفته می‌شود. قلیچ تپه یعنی شمشیری که مانند تپه است.

جای‌نام برخی از آبادی‌ها، مثل یانقویی سفلی، آق قویی، شیرین قویی در شهرستان ساوه واقع هستند و زبان محلی این آبادی‌ها ترکی است. واژه قویی /Guyi/ در زبان ترکی به چاهی که با دست کنده شده گفته می‌شود. پس کاربرد این واژه برای دسترسی به آب بوده و بخش دوم نام‌جای بیان‌گر کیفیت و مزه آب آن آبادی، یا موقعیت قرار گرفتن آن بوده است که با واژه‌هایی مثل آق (سفید) شیرین و یان (کنار) توصیف شده است.

جدول ۱-۵. پسوندهای به کار رفته، در ساخت جای‌نام‌های استان مرکزی

ان- (ān) پسوند ساخت مکان	دان- (dān) در معنای در برگرفته پسوند ساخت اسم مکان
ای- (ī) پسوند ساخت صفت نسبی از اسم	زار- (zār) به معنای حرکت کردن پسوند ساخت اسم مکان
ه- (e) پسوند ساخت اسم و صفت	کده- (Kade) به معنای خانه پسوند اسم مکان
ین- (in) پسوند صفت نسبی	گاه- (gāh) پسوند اسم مکان و زمان
ج- (aj) پسوند اسم ساز و صفت ساز	ستان (stān) به معنای ایستادن، جا و مکان پسوند اسم مکان و زمان
قی- (aq) پسوند فارسی میانه ag است	چرد- (jerd) - گرد- (gerd) کرت (kert) ساخته شده پسوند ساخت جای نام
ک- (āk) پسوند ساخت اسم مضر	(vand) پسوند ساخت صفت از اسم
جین- (jin) پسوند ساخت صفت از اسم	لان- (lān) پسوند ساخت اسم مکان
گان- (gān) و جان (jān) پسوند ساخت صفت نسبی از اسم	کند- (kand) به مفهوم خانه و شهر پسوند جای نام ساز
خان- (qān) و کان (kān) پسوند ساخت صفت نسبی از اسم	بان- (bān) پسوند ساخت اسم از صفت به معنای «حافظ و نگهبان»
انه- (āne) پسوند ساخت صفت از اسم و صفت	
ینه- (ine) پسوند ساخت صفت نسبی از اسم	

در بررسی جای‌نام‌ها به نقل از ابوالقاسمی (۱۳۸۳) نام‌ها (اسم‌ها و صفت‌ها) در زبان فارسی، از دوره باستان تا فارسی نو، یا بسیط‌اند یا مشتق یا مرکب، یا عبارت هستند. مشتق واژه‌ای است که در ساخت آن پیشوند یا پسوند به کار رفته است. پیشوندها و پسوندها، تکواژهای غیر مستقل هستند که غالباً مقوله دستوری واژه اصلی را تغییر می‌دهند ابوالقاسمی، (۱۳۸۳: ۳۰۵). پیشوند بر، در هم فرو، نا، با بی، د، ژ، دش، ب در ساختار برخی از جای‌نام‌های ایرانی دیده می‌شوند. واژه

مرکب واژه‌ای است که از دو یا چند تکواژ آزاد تشکیل شده است (همان ۳۱۲). یکی از مهم‌ترین نشانه‌های زبانی، قرار گرفتن پیشوندها و پسوندهای مشخص در جای‌نام‌ها است که در بیش‌تر زبان‌ها از جمله در زبان فارسی و دیگر زبان‌های رایج در ایران نیز رواج دارند. در جداول ۱-۵ و ۲-۵ به برخی از عناصر سازنده جای‌نام‌ها اشاره می‌کنیم:

جدول ۲-۵ فهرست ساختار جای‌نام آبادی‌های استان مرکزی (فرهنگ معین ۱۳۸۰)

آباد (ābād): برپاویران، خراب، فر به، آباد کشور آباد آماج (āghā): درخت به زبان ترکی آب (āb): مایعی است شفاف، بی طعم بی بو آدینه (ādine): روز جمعه، آخرین روز هفته آق (āgh): سفید، سپید، آق پرا، آق سفید، آق تپه، تپه سفید امامزاده (emāmzāde): فرزندی نواده بند (band): رشته‌ای برای اتصال ریسمان، طناب بلاق یا بلاغ (bulāq) یا (bolāq): چشمه به زبان ترکی بابا (bābā): پدر، باب، آب بن (bon): بیخ بنیاد ریشه ده (deh): به آبادی، آبادی کوچک، درخارج شهر، روستا درّه (darre): گشادگی میان دو کوه، شامل زمینی است دراز و کشیده که غالباً رودی در آن جریان دارد و یا معبر سیل رود (rud): نهری که از جویبارهای متعدد تشکیل می‌شود. قشلاق (qeshlāq): محلی که هوای نسبتاً گرم که زمستان را در آن گذرانند. گرمسیر تپه (tappe): پشته، برآمده از زمین حصار (hesār): دیوار دور قلعه، بارو پیر (pir): پدر بزرگ، سالخورده، کلان سال کهریز (kahriz): مجرای آب در زیر زمین، قنات دشت (dašt): زمین پهناور، هموار، جلگه ریاط (robāt): کاروانسرا زاقه (zāqe): سوراخی که در کوه، تپه یا بیابان برای استراحت چهارپایان آماده کنند. آغل سفلی (sofiā): پست، پستی، پایین چنار (chenār): درختی از تیره نزدیک به گزنه‌ها که یکی از درختان زیبا و پردوام دارای پهنه وسیعی از لحاظ شاخ و برگ است. چقا (cheqā): در زبان کردی به معنای تپه	چال (chāl): گودالی به شکل استوانه که در زمین حفر کنند و از آن آب بالا کنند. چاه (chāh): گودال، گودالی که عمق آن بیشتر از یک گز نباشد. چم (cham): رود چشمه (cheshme): جایی که آب از پایین به بیرون آید، سوراخ کوچک، منبع اصل مبدأ چشمه چهار (chāhār): عدد اصلی میان سه و پنج کمر (kamar): میانه کوه کوشک (kušk): بنای مرتفع و عالی، قصر، کاخ کوه (kuh): هر یک از برآمدگی‌ها و متفاوت سطح زمین که از خاک و سنگ فراوان کانی‌های مختلف تشکیل شده است گوشه (gushe): کنار، کناره، کران گنبد (gonbad): ساختمانی تقریباً به شکل نیمکره که از خشت و آجر و گچ و غیره بر فراز عمارتی سازند. گل (gol): گیاه، عضو تولید مثل تکثیر گیاهان که از برگ‌های تغییر شکل یافته به وجود آمده است. گذار (godār): گذار، گذاره، محل عبور، معبر، اسب گذار هلیا (olya): مونت املی، بلندتر، بالاتر هر مکان بلند و مشرف گوشه (goshe): جای مخصوص و دیوار دار قاش (ghāsh): ابرو فزل (ghezil): طلا، به رنگ طلا قلعه (qal-e): محوطه محصور با دیوارها و برج‌های محکم که جهت اقامت سربازان یا سکنه بنا کنند تا از حملات دشمن مصون ماند. مزرعه (mazra-e): محل کشت و زرع، کشتزار
--	--

در جدول ۵-۳ نیز به برخی از نمونه‌های جای‌نام‌ها در استان مرکزی اشاره شده است:

انواع جای نام‌ها	نمونه‌ها
۱- توصیفی	
۱-۱ مکان نگاری	سفرچوق-کوشک-سوقنقان-حوشق-قارلوق-قره چای-ریاط آغاج-کمانکش-ویسمان-آق کهریز-بئگی قلعه آفدش-داغ کندی-گزل دره-چشمه سار-کهنه حصار-قره داش-آفاجکندی-کله چوب-چقا سیاه-سروارید دره قره بنیاد-آبیاریک-آق قویی-الویر-گوی چشمه-خشلای قره زاغه-دریند گوی بلاغ-دره سبزمیدانک-استهری بنگ ملک-پلنگ آب-خزل قلعه-غینرجه -قلیج تپه-چخماق تپه-سفرچوقک-خزل چشمه-آق بلاغ-دره شور
۱-۲ رابطله‌ای	بیجگان-حصار قلیج-خیزاب-دیوکن-جوشاب-دماب-سیان رودان-کجارسنان-حرب جوقا -اوسجد سلی-جرد-باغچه غاز-سجینک-تیمورقاش-غینر-آغچه بلاغ-خارلوق-آب یخشان-قمارخان-آب گرم-بند امیر گرکیاغی-جیران بلاغی-آزادکین-عود آغاج-ولاجرد-قلعه ازرج-آدشته-کله بید-جوشیروان-کرکلک-تلخاب-آغچه کهریز-خردقان-خوره-یائان طایقان-هستیجان-گزاوند
۱-۳ محلی	بندچای-ساریقاش -خزل قاش-اراقلمه-گوچه منار-سنگستان-ورکیار-علیا-قرمزین-استیجک-سرسختی پایین-قرینه دره سفلی-ختردره علیا-وزمستان سفلی-خلیج علیا-تلخستان-سین گنبد-لنجرود-تخت محل-آدینه مسجد بالا-قلعه چی بالا-کتیران پایین-کله نهرمیان-باغ یر آفتاب-جردیجان-قلاور پایین-ورین پایین-ملوند-یاقویی سفلی-لالکان-راستگردان-باسیلاغ-سماقور-سجیان-نهریشته-گوشه سفلی-لنجاپ علیا-خاتقا-علیا-طور گیر-چالاب علیا-کمراب-ده چال-ارنگل-خانیاروق بالا-لنجاپ سفلی شوره بالا-خوشه خانی-خزقاش-ورکیار سفلی-انجیلوند علیا-پشتکوه-دودهک-خیزیانه سفلی-گزطاف سفلی
۱-۴ کاربرد ی	گل بدایق-حارنجیر
۲- مشارکتی، بیونمی	
۲-۱ معیشتی	رود باران ده نمک-قطار آغاج سفلی-کلاغ نشین-گوگ سیگرد-سفیدآب-خشتیجان-خوجستان-کهک-چنارستان-سینقان-وشنگان-سولاب-قیاجیک-سقلیق-بادام چاقی-چمران-یالقو-جوشقان -قارلق-پلنگر-پاکل-خمستان-چنارستان-دواب-گچلو-گونستان- دستجرده-آشکوه-نخجیروان-چلسیان-کیودکمر-چالمیان-چهرقان-طرلان-لناج-قاراب-خمشلو-جیزان-درمنک-هفته خاتک-خلووزین-قره کهریز-راونج-حصار دره-
۲-۲ حرفه/ فعالیت	قلعه گلوگنار-چناقچی سفلی -خزازان کهنه- دمورچی - سنجه باشی
۲-۳ ساختاری	-
۳- ارزیابی	
۳-۱ تعیین پراگمیز	
۳-۲ محکوم کننده	اغذی گنگ
۴- رویداد	
۴-۱ حاده	ریاط میل-هرازیجان-جوباده-سوکترقان-آلن-باجگیران-ده خرابه کنده-پول-شادباغی-خسبیجان-میائان سوخته-گوره زار-سمنجیقان-راژگردان-گورچان-تقوسان-ازنوجان
مناسبت	دینجرد
۵- رونوشت	
۵-۱ مکان	
۵-۲ زبانی	
۶- نام گذارنده	
۶-۱ انسان	
۱-۱-۶ نام دار	قیزقلعه-خوج امام-خلیفه کندی -خوج بلاغی-برج عبیوض-خوش تپه-قمار باغی-ملک باغی-چقا سیف الدین-
۱-۲-۶ شخصی برجسته	
۱-۳-۶ همکار	
۱-۴-۶ عضو خانواده یا دوست	سیاه سلطان-خلیج مالمیر- قلعه دیزیجان- چهارچریک
۱-۵-۶ شخص مرتبط	کردیجان-دریند اران-کلان-ریاط ترک-شاهسون کندی سفلی-لریجان-کسراصف
۲-۶ موجود جاندار دیگر	
۲-۲ موجود غیر متحرک	
۲-۱-۶ موجود انزاعی	
۲-۲-۶ موجود ملموس	
۲-۲-۶ کشتی اعزامی	
۲-۴-۶ موجود ادبی و اسطوره ای	طرانزنامهید-قلعه آلا-
۷- ابداع	
۷-۱ طنز	
۷-۲ مناسب	

جای‌نام‌ها استان مرکزی بر بنیان انگاره اصلاح‌شده تنت و بلیر (۲۰۲۱) در ۷ مقوله رده‌بندی با اجزای معنایی بررسی شده است. در جدول ۵-۴ پراکندگی انگاره جای‌نام‌های آبادی‌های استان

مرکزی با سازوکار و انگیزه توصیفی و غیر توصیفی نام‌گذاری، ارائه شده است:
جدول ۴-۵ پراکنندگی انگاره جای نام‌های آبادی‌های استان مرکزی

+توصیفی				
شاخص‌ها	تعداد	درصد	نمونه	توضیحات
۱-توصیفی	137	۶۱.۰۸٪	-	
۲-مکان نگاری	41	۱۸.۳۰٪	چقاه سیاه	تپه سیاه
۲-۱-رابطه‌ای	42	۱۸.۷۰٪	خیزآب	منظور وضعیت جاری شدن آب در یک منطقه
۳-۱-محلی	52	۲۳.۲۰٪	ورکبار سفلی	ورک به زبان ترکی خار
۴-۱-کاربردی	2	۰.۸۸٪	گل بداق	گل بلاغ همان گل چشمه
۲-مشارکتی، پیوندی	47	۲۰.۸۵٪		
۲-۱-محیطی	42	۱۸.۶۰٪	قاراب	در زبان محلی ترکی پرو یعنی پر از آب
۲-۲-حرفه / فعالیت	5	۲.۲۵٪	خرازان کهنه	به یک شغل اشاره می‌کند.
۲-۳-ساختار	-0	0	.	
۳-ارزیابی	1	۰.۴۴٪	.	
۳-۱-تحسین برانگیز	0	0	.	
۳-۲-محکوم کننده	1	۰.۴۴٪	اغذی گنگ	تکات منفی یا عیب
۴-رویداد	18	۷.۸۴٪		
۴-۱-حادثه	17	۷.۴۰٪	باچگیران	محل انجام رویداد
۴-۲-مناسبت	1	0.44%	دینچرد	دینگرد
-توصیفی				
شاخص‌ها	تعداد	درصد	نمونه	توضیحات
۵-رونوشت	۰	۰	۰	
۵-۱-مکان	۰	۰	۰	
۶-نام گذارنده	20	۹.۷۹٪	۰	
۶-۱-انسان	0	۰	۰	
۶-۱-۱-نام دار	9	۴٪	قیزقلعه	قیز در زبان ترکی دختر
۶-۱-۴-۱-۱-عضو خانواده	4	۱.۸۰٪	سیاه سلطان	سلطان همان پادشاه
۶-۱-۵-شخص وابسته	7	۳.۱۱٪	دریند لران	وابسته به قومی
۶-۶-۴-ادبی، کتابهای	2	۰.۸۸٪	قلعه دیزجان	قلعه دیزگان یا درگان
مقدس				
۷-نوآوری	0	۰	۰	
۷-۲-مناسب	0	۰	۰	
جمع	225	100%		

	جمعیت	1-Descriptive	2-Associative	3-Evaluative	4-Ornament	5-Coincident								
	population	1.1 Topogra	1.2 Personal	1.3 Locational	1.4 Functional	2.1 Envir	2.2 Occup	2.3 Struct	3.1 Comm	3.2 Conde	4.1 Inscr	4.2 Occas	5.1 Locational	5.2 Lingua
settlement_roman_2011														
Gusha Olya	Gusha Bālá	414	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Enj	Enj	1,380	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Dieman	Dieman	879	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Adeshteh	Adeshteh	836	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dehshirkhān	Dehshirkhān	1,029	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dehsad	Dehsad	702	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
***	***	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pālangāb	Pālangāb	12	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Gheshlāgh-e Zybā	Gheshlāgh-e Zybā	24	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0
***	***	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Khāneghah-Olyā	Khāneghah-Olyā	1,031	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Turgir	Turgir	903	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Kolābid	Kolābid	132	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Chāleb-e Olyā	Chāsem Bāghel	13	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0

تصویر ۱-۵ اکسل نمونه داده‌های جای‌نام‌های استان مرکزی بر اساس مقولات هفت‌گانه تنت و بلر (۲۰۲۱)

یافته‌های پژوهش‌های اخیر درباره‌ی جای‌نام‌ها در استان مرکزی، بر اساس داده‌های آماری است. تصویر ۱-۵ بخش کوچکی از اکسل داده‌های جای‌نام‌های استان مرکزی را نشان می‌دهد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، تحلیل انگاره‌های جای‌نام‌های آبادی‌های استان مرکزی با بهره‌گیری از انگاره رده‌بندی جای‌نام‌های تنت و بلیر (۲۰۲۱) انجام شد. بر اساس این انگاره، جای‌نام‌ها می‌توانند ویژگی‌های مختلفی مانند توصیفی، مشارکتی، ارزیابی، رویدادی و غیره داشته باشند. در این راستا، جای‌نام‌های آبادی‌های استان مرکزی در ۷ مقوله اصلی و زیرمجموعه‌های آنها طبقه‌بندی شدند. نتایج نشان داد که بیشتر جای‌نام‌ها به لحاظ ساختار معنایی، ویژگی‌های توصیفی دارند. این ویژگی‌ها نشان‌دهنده رابطه نزدیک مردم با ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی منطقه است و بر اهمیت فهم تاریخ، هویت و فرهنگ محلی تأکید دارد. بررسی جای‌نام‌های آبادی‌های استان مرکزی با استفاده از روش‌شناسی منظم و مبتنی بر سه مرحله شناسایی، مستندسازی و تفسیر، بینشی جامع درباره تاریخچه، ساختار و انگیزه‌های مرتبط با این جای‌نام‌ها ارائه کرده است. تحلیل آماری انگاره‌های جای‌نام‌ها در استان مرکزی نشان می‌دهد که الگوی غالب در نام‌گذاری این آبادی‌ها مقوله توصیفی است که بیش از ۶۱ درصد از جای‌نام‌ها را شامل می‌شود. این مقوله با تمرکز بر ویژگی‌های جغرافیایی، فرهنگی یا تاریخی محلی، بیانگر ارتباط عمیق مردم منطقه با محیط پیرامونشان است. مقوله پیوندی با ۲۰٫۸۵ درصد از جای‌نام‌ها در رتبه دوم قرار دارد. این مقوله نشان‌دهنده تأثیر عوامل اجتماعی و تعاملات انسانی در فرآیند نام‌گذاری است. همچنین، مقوله‌های رویداد (۷٫۸۴ درصد) و نام‌گذارنده (۹٫۷۹ درصد) نشان‌دهنده اهمیت تاریخی یا فردی در این فرآیند هستند، اما سهم نسبتاً کمتری در مقایسه با سایر مقولات دارند. نبود جای‌نام‌هایی با انگاره‌های ابداعی و رونوشت نیز نشان‌دهنده الگوی محافظه‌کارانه و پایبندی به سنت‌ها در نام‌گذاری آبادی‌های این منطقه است.

این پژوهش همچنین نشان داد که استفاده از مختصات جغرافیایی و تحلیل زبانی برای شناسایی دقیق جای نام‌ها، همراه با گردآوری مستندات تاریخی، ابزارهایی ارزشمند برای ارائه تصویری دقیق و چندوجهی از جای نام‌های منطقه است. فرآیند بررسی شامل چالش‌هایی مانند تنوع منابع، عدم تطابق در اطلاعات تاریخی و محدودیت‌های ناشی از تلفظ‌های محلی بود، اما استفاده از نرم‌افزارهایی مانند QGIS و داده‌های موجود در پایگاه‌های نقشه‌برداری، دقت این مطالعه را افزایش داد.

این مطالعه بر اهمیت مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه زبان‌شناسی و جای نام‌شناسی تأکید دارد. رده‌بندی انگاره‌های جای نام‌ها و تحلیل آنها می‌تواند در درک بهتر تعاملات انسانی با محیط‌زیست، تاریخ و فرهنگ منطقه‌ای مؤثر باشد و به عنوان یک ابزار کاربردی در پژوهش‌های آینده در این حوزه، به‌ویژه در تحلیل جای نام‌های سایر مناطق ایران، مورد استفاده قرار گیرد. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر می‌تواند به حفظ میراث و هویت فرهنگی و زبانی منطقه کمک کند و زمینه‌ساز تحقیقات عمیق‌تر درباره تاریخ، فرهنگ و هویت مناطق مختلف کشور شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. در این مقاله منظور از زبانوران همان گویشوران محلی است.
۲. معادل تخصصی اصطلاح *feature* در رشته جغرافیا، عوارض است اما با توجه به اینکه مخاطبان این مقاله بیشتر زبان‌شناسان هستند، از معادل مکان جغرافیایی استفاده شد.

منابع

- ابوالقاسمی، محسن (۱۳۸۳). *دستور تاریخی زبان فارسی* (چاپ چهارم). تهران: انتشارات سمت.
- احدیان، محمدمهدی و بختیاری، رحمان (۱۳۸۸). درآمدی بر جای نام‌شناسی ایران، *جستارهای نوین ادبی*، ۲(۱۶۵)، ۱۸۱-۱۹۹.
- باستانی راد، حسن و مردوخ، دل‌آرا (۱۳۹۲). گونه‌شناسی جای نام‌ها در جغرافیای تاریخی ایران، *پژوهش‌های تاریخی ایران و اسلام*، ۷(۱۲)، ۵۰-۲۱.
- ترقی اوغاز، حسنعلی (۱۳۸۱). نقد کتاب مبانی توپونیمی و نگاهی به توپونیمی‌های ایران، *مجله زبان‌شناسی*، ۱۷(۲)، ۱۴۵-۱۳۷.
- سبزه‌علی‌پور، جهان‌دوست (۱۳۹۶). تأملی بر جای نام‌شناسی منطقه تات نشین شاهرود خلخال، *نشریه زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۲(۱)، ۱۸۴-۱۶۳.
- شیخ‌الحکمایی، عمادالدین (۱۳۸۷). *فهرست اسناد بقعه شیخ‌صافی‌الدین اردبیلی*. تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.
- شیخ‌الحکمایی، عمادالدین و رضوان، رامینا (۱۳۹۸). دانش نام‌شناسی و پژوهش‌های علوم تاریخی. *پژوهش‌های علوم تاریخی*، ۱۱(۲)، ۱۶۶-۱۴۳.
- کمیجانی، ذبیح‌الله؛ غیاثیان، مریم سادات و طاهری اردلی. مرتضی (۱۴۰۱). پراکندگی زبانی در استان مرکزی، *نشریه زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۷(۱)، ۲۱۶-۲۰۱.

قطره، فریبا؛ پشتوان، حمیده و طالبی دستنایی، مهناز (۱۳۹۴). رویکرد زیست‌محیطی در پژوهش‌های زبان، *زبان‌شناخت*، ۶(۱۱)، ۲۴۳-۲۳۱.

معین، محمد (۱۳۸۰). فرهنگ فارسی معین. تهران: موسسه انتشاراتی امیرکبیر.

- Abulqasemi, M. (2004). *A Historical Grammar of The Persian Language* (4th ed.). Tehran: SAMT. [in Persian].
- Ahadian, M. & Bakhtiari, R. (2010). Geographical names. *New Literary studies*, 2(165), 181-199. [in Persian].
- Algeo, J. (1988). The Australianness of Australian placenames. *Names: A Journal of Onomastics*, 36 (3-4), 173-186.
- Assadorian, A. (2017). On the Toponymy of the Iranian Azerbaijan. *Advances in Anthropology*, 7, 146-153.
- Baker, R. & Carmony, M. (1975). *Indiana Place Names*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bastani Rad, H. & Mardukhi, D. (2013). Typology of Toponyms in Historical Geography of Iran. *Historical Researches of Iran and Islam*, 7(12), 21-50. [in Persian].
- Blair, D & Tent, J. (2021). A Revised Typology of Place-naming. *Names: A Journal of Onomastics*. 69(4), 31-47
- Bréelle, D. (2013). Matthew Flinders's Australian toponymy and its British connections. *Journal of the Hakluyt Society*.
https://www.hakluyt.com/downloadable_files/Journal/Flinders_Toponymy.pdf.
- Gammeltoft, P. (2005). In search of the motives behind naming: A discussion of a name-semantic model of categorization. In *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences*, Uppsala, 24-19 August 2002, Vol. 1, ed. Eva Brylla and Matts Wahlberg, Uppsala: Språk-och folkminnesinstitutet, 151-160.
- Ghatreh, F. Poshtvan, H. & Talebi Dastenaee, M. (2015). Ecological Approach in Linguistic Researches. *Language Studies*, 6(11), 231-243
- Komijani, Z. Ghiasian, M. & Takhari Ardali, M. (2022). Language Distribution in Markazi Province. *Persian Language and Dialects*, 7(13), 201-216. [in Persian].
- Moin, M. (2001). *Moin Persian Dictionary*. Tehran: Amirkabir Publication.
- Pearce, T. (1955). Spanish place name patterns in the Southwest. *Names: A Journal of Onomastics*, 3 (4), 209-201.
- Rennick, R. (2005). How to study placenames. *Names: A Journal of Onomastics*, 53, 291-308.
- Sabzalipoor, J. (2017). Toponymy in Khalkhāl's Tāti speakers regions. *Persian Language and Iranian Dialects*, 2(1), 163-184. [in Persian].
- Sheikh al-Hokamaee, E. (2008). *The Documents of Shaikh Safi Ardabili's Tomb*. Tehran: Library, Museum and Document Center of parliament.
- Sheikh al-Hokamaee, E. & Rezvan, R. (2020). Onomastics and Historical Sciences Studies. *Historical Science Studies*. 11(2), 143-166

- Smith, G. (1993). Describing the types of placename information. *Names: A Journal of Onomastics*, 40, -306-299.
- Stewart, G. (1954). A classification of place names. *Names: A Journal of Onomastics*, 2 (1), -13-1.
- Taraqi Oghaz, H. (2002). Book Review: Fundamentals of Toponymy and a Look at Iranian Toponymy. *Journal of Linguistics*, 17(2), 137-145. [in Persian].
- Tent, J. & Blair, D. (2009, 2014). Motivations for naming: a toponymic typology. ANPS Technical Paper No. 2.& 3. Revised Edition. South Turramurra: Placenames Australia.
- Zelinsky, W. (2002). Slouching toward a theory of names: A tentative taxonomic fix. *Names: A Journal of Onomastics*, 50 (4), -262-243.
- Kheirandish, Abdolrasool (2003). "Geographical Names as Part of Cultural Heritage." Monthly Book of History and Geography, 7th year, Issue 74, pp. 3-4. [In Persian].
- Klugah, M.A. (2013). *Recounting history through linguistics: a toponymic analysis of Asogli migration narratives*. African Journal of History and Culture, 5(8), 151-159.
- Komijani, Zabihollah, Maryam Sadat Ghiyasi and Morteza Taheri Ardali. Linguistic Distribution in Markazi Province. Journal of Persian Language and Iranian Dialects, 7th year, Issue 13, Spring and Summer 2022. [In Persian].
- Laaboudi, D., & Marouane, M. (2018). *Ait and Oulad toponyms: geographical distribution and linguistic implications*. Journal of Applied Language and Culture Studies. No.1, 107-131.
- Marchant, Leslie R. (1998). *France Australe: A Study of French Explorations and Attempts to Found a Penal Colony and Strategic Base in South Western Australia 1503-1826*. Perth: Scott Four Colour Print.
- Mencken, H.L. (1967 [1921]). *The American Language: An Inquiry into the Development of English in the United States*. Abridged Edition. New York: Alfred A. Knopf.
- McArthur, Lewis A. (1928). *Oregon Geographic Names*. Portland, Oregon: Oregon Historical Society Press.
- McArthur, Lewis L. (1986). 'Another approach to place-name classification.' *Names: A Journal of Onomastics*, 34 (2): 238-241.
- Pearce, T.M. (1955). 'Spanish place name patterns in the Southwest.' *Names: A Journal of Onomastics*, 3 (4): 201-209.
- Reed, A.W. (1987 [1973]). *Place Names of Australia. Frenchs Forest, NSW: A.H. & A.W. Reed Pty. Ltd.*
- Rennick, Robert (2005). 'How to study placenames.' *Names: A Journal of Onomastics*, 53: 291-308.
- Sabzalipour, Jahan Doust (2017). Reflections on the Toponymy of the Tatneshin Region of Shahroud-Khalkhal. Persian Language and Iranian Dialects, 2(1), pp. 3. [In Persian].

- Sharq, Sonia (2006). "A Historical and Linguistic Study of the Names of Cities and Ancient Places in Fars Province." Master's Thesis in Ancient Culture and Languages, Bu-Ali Sina University, Hamadan. [In Persian].
- Smith, Grant (1956). 'Place name patterns.' *Names: A Journal of Onomastics*, 4 (2): 119-121.
- Smith, Grant (1975). *Names on the Globe*. New York: Oxford University Press. Tent, Jan (forthcoming). 'A comparison and analysis of indigenous and introduced toponyms in the antipodes: A gazetteer-based study'. *Names: A Journal of Onomastics*.
- Smith, Grant (1993). 'Describing the types of placename information.' *Names: A Journal of Onomastics*. 40: 299-306.
- Smith, Grant (1996). 'Amerindian place names: a typology based on meaning and form.' *Onomastic Canadiana*, 78, 53-64. Stewart, George R. (1954). 'A classification of place names.' *Names: A Journal of Onomastics*, 2 (1): 1-13.
- Taraghi Oghaz, Hasan Ali (2002). A Review of the Book "Foundations of Toponymy" and a Look at the Toponymy of Iran. *Linguistics Journal*, 17(2), pp. 137-145. [In Persian].
- Tent, J. (2015). *Approaches to research in toponymy*. *Names: A Journal of Onomastics*, 63(2), 65- 74. (DOI: 10.1179/0027773814Z.000000000103).
- Tent, J., & Blair, D. (2009; 2014). *Motivations for naming: a toponymic typology*. ANPS Technical Paper No. 2. South Turrumurra, NSW: Placenames Australia.
- Tent, J., & Blair, D. (2011). *Motivations for naming: the development of a toponymic typology for Australian placenames*. *Names: a Journal of Onomastics*, 59(2), 67-89.
- Tent, J., & Slatyer, H. (2009). *Naming places on the 'Southland': European place-naming practices from 1606 to 1803*. *Australian Historical Studies*, 40(1), 5-31. (DOI: 10.1080/10314610802662995).
- Tent, J.. (2017). *Indigenous toponyms in the Antipodes: A gazetteer-based study*. *Names: A Journal of Onomastics*, 65(4), 204-214. (DOI: 10.1080/00277738.2017.1369743). (Forthcoming). The namescape of the Australian Antarctic Territory. ANPS Occasional Paper No. 12. South Turrumurra, NSW: Placenames Australia.
- Zelinsky, Wilbur (2002). 'Slouching toward a theory of names: A tentative taxonomic fix.' *Names: A Journal of Onomastics*, 50 (4): 243-262.